

TÜRKÇENİN SES ve YAZIM ÖZELLİKLERİ

**Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN, Türkçenin Ses ve Yazım Özellikleri,
Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, 296 sayfa.**

Türkçenin ses ve yazım özellikleri üzerine yazılmış bu kitap, alanda yapılan önemli çalışmalardan birisidir. Kitabın yazılış gayesini yazar kendi ifadesiyle şöyle ifade etmektedir:

“Bu çalışmanın amacı, imamızın da dayandığı, dilimizin ses özelliklerinin öğrenilmesini sağlamak ve imlâımızda, özellikle birleşik kelimelerde olduğu gibi, sürüp giden birtakım kararsızlıklara bazı teklifler getirmek suretiyle bir çıkış yolu göstermektir.” (s.XIV)

Türk dilinin tarihî süreç içerisindeki gelişimine baktığımızda imla konusunda bir tutarlılığın olmadığını görmekteyiz. İmladaki tutarsızlık dilin kendi bünyesinde birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Türkçe kelimelerin yanı sıra alıntı kelimelerin yazılışında birlik sağlanamamıştır. Konuya bu çerçeveden baktığımız zaman söz konusu eserin Türk dilinin imlası açısından ne derece önemli olduğunu vurgulamakta fayda vardır.

Kitap bir giriş ve dört bölüm olmak üzere toplam beş kısımdan oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazı ve imla hususunda bazı teorik bilgiler verildikten sonra Türkçenin yazıldığı alfabelerden bahsedilmiştir. Türklerin kullandığı bu alfabeler harfleri ile birlikte sunulmuştur. Daha sonra söz konusu alfabe ile yazılmış metin örneklerine yer verilmiştir. Giriş bölümünün sonunda ise bazı okuma parçaları verilip dilbilgisi ve bölümleri özet olarak sunulmuştur. Bu bölümde verilenler aslında çalışmaya temel oluşturmaktadır. Konu Türkçenin ses ve yazım özellikleri olduğu için farklı ses ve şekil özelliklerinin bir nevi sebepleri gösterilmek istenmiş gibidir.

“Türkçenin Ses Özellikleri” çalışmanın birinci bölümünü oluşturmaktadır. Burada Türk dilinin ses özelliklerine dair genel bilgilere ulaşmak mümkündür. Seslerin oluşumundan çeşitlerine kadar ünlüler, ünsüzler detaylı olarak ele alınmıştır. Ünlü ve ünsüz seslerin birleşmesi esnasında meydana gelen hadiseler bol ve çeşitli örneklerle desteklenmiştir. Vurgu, tonlama ve durak gibi ifadelerin açıklanıp örneklendirilmesiyle bu bölüm sona

ermektedir. Söz konusu ses hadiselerinin izahında bol ve çeşitli örneklerin verilmiş olması bu çalışmayı farklı kılan özelliklerdendir.

Yazar ikinci bölümü ses olaylarına ayırmıştır. Türk dili için ses olayları son derece önemlidir. Burada Türkçedeki ses olayları (ses türemesi, ses düşmesi, benzeşme vb. hadiseler) alt başlıklarıyla birlikte etraflıca ele alınmıştır. Diğer bölümlerde olduğu gibi her konu için çok sayıda örnek verilmiştir. Sıkıntılı olan meseleler sadece tanımlanmakla kalmamış; konuya somut çözüm önerileri getirilmiştir.

Türkçenin en önemli sorunlarından birisi de kuşkusuz yazım (imla) özellikleridir. Yazar kitabın üçüncü bölümünü “Türkçenin Yazım (İmla) Özellikleri” başlığı ile bu konuya ayırmıştır. Daha önceden de belirttiğimiz gibi imla birliğinin sağlanamamış olması farklı yazım şekillerini ortaya çıkarmıştır. Burada yazar büyük harflerin kullanımından gezegen, milliyet, din, ay ve gün adlarına kadar bunların yazılış şekilleri hakkında açıklamalar yapmaktadır. Noktalama işaretlerinin kullanılması, bazı ek ve edatların yazılışları ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Son bölümde (4. Bölüm) birleşik kelimeler ve yazılışları üzerinde durulmuştur. Birleşik kelime kavramının izahı ve oluşumu açıklanarak bunların yapıları, kaynaşma şekilleri deyim ve atasözleri ile ilişkisi örneklerle gösterilmiştir. Konunun devamında birleşik isim ve fiiller, tamlama kalıplarındaki durumları ve kuruluş şekillerine göre tasnif edilerek incelemeye tabi tutulmuştur.

İlmî çalışmalarda önemli bir yere sahip olan dizin eserin sonunda verilmiştir. Kaynaklar kısmının hacimli olması konu üzerine araştırma yapanlara kolaylık sağlayacaktır.

Çalışmanın geneline baktığımız zaman Türkçenin ses ve yazım özellikleri hakkında önemli bilgilere vâkıf olunacağı kanaatindeyim. Meselenin derli toplu olarak ilmî çerçevede neşredilmesi, ele alınması Türkçe için bir kazançtır. Dilin yapısı gereği söyleyişte meydana gelen değişikliklerin yazı dilinde (imla çatısı altında) birleştirilmesi esastır. Ortak yazı dili ise ancak ortak imla ile oluşur, yargısına göre şekillenen bu çalışmanın usta-amatör herkes için temel başvuru kaynakları arasında yer alacağını ümit ediyorum.

Emek ÜŞENMEZ

YÜKSEK ÖĞRETİMDE TÜRK DİLİ YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM

**Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN, Yrd. Doç. Dr. Hatice TÖREN, Dr.
Osman ESİN, Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Filiz
Kitabevi, İstanbul 2006, 999 sayfa.**

Dünya dilleri arasında seçkin bir yere sahip olan Türk dilinin bugünkü durumu hakkında değişik görüşler vardır. Acaba Türkçe günümüz dünya dilleri arasında hak ettiği yerde midir? Konuya bu açıdan bakıldığı zaman Türk dili üzerine yapılan çalışmaların ayrı ve önemli bir yeri vardır.

Üniversitelerin hepsinde Türk dili dersleri okutulmaktadır. Bu dersi öğrencilerin hangi kaynaktan okuduğu veya okuması gerektiği çoğu zaman tartışma konusu olmuştur. Pek çok üniversitenin kendisi Türk dili ders kitabı hazırlayıp bunu kendi öğrencilerine okutmaktadır. Fakat üniversitelerde okutulan ortak bir Türk dili kitabı ne yazık ki mevcut değildir.

Mustafa Özkan ve beraberindeki akademisyenler üniversitelerde okutulmak üzere bir Türk dili kitabı hazırladılar. Emsallerine göre hacimli olan bu kitap bir giriş ve yedi bölümden oluşmaktadır.

Girişte dilin tanımı ve kaynakları hakkındaki nazariyeler izah edilmiştir. Dilbilgisi türleri, konuları, yapılan ilk dilbilgisi çalışmaları, dilbilimi ve alt dalları, dilin toplum ve insana etkisi, yeryüzündeki diller, lehçe, şive, ağız gibi pek çok kavram bu bölümde etraflıca ele alınmıştır.

Birinci bölümde “Türk Dili” tarihî gelişim süreci içerisinde incelenerek sınıflandırılmıştır. Türk dilinin dönemleri ve dil yadigârları örnekleriyle birlikte sunulmuştur. Bu bağlamda Altay Devri’nden günümüz Türkiye Türkçesine kadar Türkçenin devirleri ve eserleri tanıtılmış ve Türkçenin lehçeleri ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Anadolu ağızlarına da yer verilmiştir. Türk dilinin bugünkü durumu ve yayılma alanları ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

İkinci bölüm ses bilgisine ayrılmıştır. Kitabın ön sözünde belirtildiği üzere bu bölüm diğerlerinden daha hacimlidir. Ses bilgisinin Türkçe açısından ne kadar önemli olduğunu anlatmak için böyle bir uygulama yapılmış olabilir. Vurgu ve tonlamanın yanında Türkçedeki ses olayları, ünlüler, ünsüzler, seslerin çeşitleri, hece ve yapısı, bu bölümde tafsilatlı olarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm “Yazım (imlâ) Kuralları ve Noktalama İşaretleri” başlığı altında incelenmiştir. Ses olayları ve söyleyiş özelliklerinin yazıya aktarılması o dilin imlasını, yazım kurallarını ortaya koymaktadır. Dilde birliğin sağlanması

adına yazım kuralları hayati bir öneme sahiptir. Büyük harflerin kullanılışı, sayıların yazılışı, yabancı kelimeler, işyeri adları, bazı ek ve edatların yazılışları, noktalama işaretleri, gibi hususlar üzerinde ayrıntılı olarak durulduğunu görmekteyiz.

Kitabın dördüncü bölümü “Yapı Bilgisi” ne ayrılmıştır. Kök, ek, fiil ve bunların kullanılışları izah edilmiştir. Bu kitabı emsallerinden farklı kılan özelliklerden birisi de bu bölümde karşımıza çıkmaktadır. Türkçenin bazı dönemlerinin söz varlıkları sayısal verilerle ortaya konulmuştur. Eski, Orta, Eski Anadolu, Osmanlı ve Türkiye Türkçesinin söz varlıkları verildikten sonra dilimizin söz varlığını zenginleştirme ve yeni kavramları karşılama yolları alt maddelerle izah edilmiştir. Bu husus, Türkçenin zenginliği ve alıntı kelimelerin dilimize geçişini izah açısından önemlidir.

Türkçenin ekleri bu bölüm içerisinde ele alınan bir başka konudur. Türkçedeki yapım ve çekim ekleri teker teker gösterilmiş ve örneklendirilmiştir. (fiil çekim, isim çekim ekleri, kipler, şahıs ekleri, sıfat fiili, zarf fiil, soru eki gibi).

Beşinci bölüm “Söz Dizimi” başlığı altında ele alınmıştır. Kelime grupları ve cümle bilgisi bağlamında konu değerlendirilmiş ve bölüm sonunda cümle tahlili örnekleri verilmiştir.

Altıncı bölüm müstakil olarak “Anlam Bilimi” çatısında incelenmiştir. İletişim ve dil, anlam bakımından sözcükler, sözcükte anlam çeşitleri, anlam değişimleri gibi hususlar bu bölüm içerisinde incelenmiştir.

“Yazılı ve Sözlü Anlatım” kitabın son bölümünü (Yedinci bölüm) oluşturmaktadır. Cümle, paragraf, konu, plan, anlatım biçimleri, buluş ve yaratma, araştırma sırasında kaynaklardan yararlanma yolları, yazılı ve sözlü anlatım türleri bu bölümün genel konu başlıklarıdır. Bölümün sonunda otuz üç tane okuma metni verilmiştir.

Yaklaşık bin sayfalık bu esere genel hatlarıyla baktığımız zaman, Türk dilinin başlangıcından günümüze kadar geçirdiği evreler, dil ve özellikleri, Türkçenin ekleri, yapı, ses, şekil bilgisi, cümle, anlam bilimi, söz varlığı, anlatım şekilleri vb. pek çok hususun bu çalışmada ele alındığını görmekteyiz. Bu yönüyle kitap Türkçeyle uğraşan herkes için mutlaka edinilmesi gereken başyapıt eserlerden birisidir.

Emek ÜŞENMEZ